

BEVEZETŐ

Ezt a könyvet

*Erikának, Sebastiannak, Lysandernek és Eleninek,
valamint*

*Harlának, Lucasnak és Jaynek ajánljuk,
akikkel kapcsolatunk elszakíthatatlan*

A kapcsolati hálók gyönyörű és igen tekervényes dolgok. Olyan kifinomultak és összetettek – és annyira jelen vannak lényegében mindennél –, hogy felmerül a kérdés, vajon mi célt szolgálnak. Miért vagyunk bennük? Hogyan alakulnak ki? Hogyan működnek? Milyen hatással vannak ránk?

Nicholas Christakis vagyok, e könyv társszerzője, és az elmúlt tíz évben főleg ezek a kérdések inspiráltak. Érdeklődésem kezdetben a legegyszerűbb kapcsolati hálóra, két ember kapcsolatára, a *diádra* irányult. Eleinte házaspárok diádjait tanulmányoztam. Orvosként gyógyíthatatlan betegekkel foglalkoztam, és megfigyeltem, hogy a szeretett személy elvesztése milyen óriási veszteség az életben maradt házastárs számára. Elkezdett érdekelni, hogy a betegségek hogyan terjednek át egyik emberről a másikra, mivel úgy véltem, hogy ha két személy között valamilyen kapcsolat van, akkor egészségi állapotuk között is kell, hogy legyen. Ha egy nő megbetegszik vagy meghal, férjének halálozási kockázata egyértelműen növekszik. Később felismertem, hogy sokféle diád létezik, testvérek, barátok és olyan jó szomszédok, akiket a kerítés (nem elválaszt, hanem) összeköt.

De a dolog gondolati magva nem ezekben az egyszerű társas kapcsolatokban rejlik, hanem abban a kulcsfontosságú felismerésben, hogy a diádok halmazai rendkívül kiterjedt hálózatokat hoznak létre, amelyek számai igen messzire nyúlnak. Feleségünk legjobb barátnőjének

van egy férje, annak van egy munkatársa, annak egy testvére és így tovább. Ezek a kapcsolatok úgy ágaznak el, akár a villámok erezete, és tekervényesen átszövik az egész emberi társadalmat. Úgy tűnt, hogy a helyzet rendkívül bonyolult. Minden egyes lépéssel, amellyel a társadalom valamelyik tagjától távolodunk, az emberi kapcsolatok száma és az elágazások bonyolultsága szédületes iramban növekszik. Ahogy ezen a problémán töprengtem, elkezdtem olyan társadalomtudósok munkáit olvasni, a múlt század fordulójának magányos német társadalomkutatóitól az 1970-es évek látnoki képességű szociológusaiig, akik előttem már tanulmányoztak 3–30 fős kapcsolati hálókat. De engem a háromezer, harmincezer, sőt, a hárommillió embert összekötő kapcsolati hálók érdekeltek.

Megértettem, hogy ha ilyen bonyolult problémákkal szeretnék foglalkozni, akkor előrelépést csakis egy kutatótárssal remélhetek. Mint kiderült, James Fowler, szintén a Harvardról, ugyanúgy hálózatokkal foglalkozott, mint én, habár teljesen más szempontból. James és én nem ismertük egymást, annak dacára, hogy egy egyetemen, szomszédos épületben dolgoztunk hosszú éveken keresztül. Végül 2002-ben egy közös kolléga, a politikatudós Gary King jóvoltából megismerkedtünk. Úgy is mondhatnánk, hogy kalandunkat egy közös barátunk barátaiaként kezdtük. Gary úgy gondolta, hogy érdeklődési körünknek lehetnek közös pontjai, és igaza is lett. Az a tény, hogy kapcsolati hálónk révén összetalálkoztunk, jól illusztrálja egyik fő tézisünket a kapcsolati hálók létezésének okairól, működéséről és hasznáról.

James hosszú éveken át a politikai nézetek kialakulásával foglalkozott, és azzal, hogy az egyes emberek társadalmi, politikai problémák megoldására tett kísérletei hogyan befolyásolják a többieket. Hogyan egyesítik erőiket az emberek, és hogyan viszik végbe azt, amire egymagukban képtelenek? Mindkettőnket érdekelt néhány olyan nagy fontosságú téma, mint például az altruizmus és a jóság, két lényeges kérdés a kapcsolati hálók növekedése és tartóssága szempontjából.

Ahogy elkezdtünk elmélkedni azon, hogy mi következik abból, hogy az emberek óriási kapcsolati hálók részei, arra jutottunk, hogy az egyén másokra gyakorolt hatása nem érhet véget azokkal, akiket ismer. Ha hatással vagyunk barátainkra, ők pedig az ő barátaikra, cselekedeteink

olyanokat is befolyásolhatnak, akikkel még sohasem találkoztunk. Az egészségi állapot befolyásolásával kezdtük. Felismertük, hogy ha a barátunk barátja meghízik, mi is meghízunk, és ha a barátunk barátja leszokik a dohányzásról, mi is leszokunk, sőt, azt is megállapítottuk, hogy ha a barátunk barátja boldog, akkor mi is boldogok vagyunk.

Idővel megértettük, hogy alapvető szabályszerűségek kormányozzák a kapcsolati hálók kialakulását és működését. Arra a következtetésre jutottunk, hogy a hálózatok működését csak akkor érthetjük meg, ha tisztában vagyunk a felépítésükkel. Például, senki sem köthet barátságot akárkivel, hiszen a földrajzi távolság, a technika, sőt, a társas kapcsolatok jellegével és számával kapcsolatos genetikai hajlam minden embert korlátoz. Mivel az emberek megértésének kulcsa a közöttük lévő kapcsolatok megértése, figyelmünket ezekre az emberek közötti kapcsolatokra összpontosítottuk.

Érdeklődésünk e témák iránt sok más olyan kutatóéval egybevégett, akik az elmúlt tíz év során nagyban hozzájárultak a hálózatok jobb matematikai és természettudományos megismeréséhez. Amíg mi emberek kapcsolatrendszerivel foglalkoztunk, addig a mérnökök erőműhálózatokkal, a neurológusok neuronhálózatokkal, a genetikusok génhálózatokkal, a fizikusok meg persze az égvilágon mindenfajta hálózattal foglalkoztak. Egyetértettünk abban, hogy bár a többiek által vizsgált hálózatok is tetszetősek, a mi hálózataink mégis sokkal izgalmasabbak, hiszen összetettebbek és nagyobb hatást gyakorolnak életünkre. Végére is a mi hálózataink csomópontjaiban gondolkodó emberi lények vannak! Olyanok, akik képesek döntéseket hozni, és elméletileg még akkor is képesek megváltoztatni egy hálót, ha benne vannak a sűrűjében és az folyamatos hatást gyakorol rájuk. Az emberi lényekből álló hálózatoknak egészen egyedülálló, saját élete van!

Azzal párhuzamosan, ahogy a tudósokat esztétikai szempontból és erős magyarázóerejük miatt mindinkább foglalkoztatták a hálózatok, az utca embere is tudatára ébredt létezésüknek. Ennek az a fő oka, hogy az otthonokban megjelenő internet bárkit ráébreszthetett arra, hogy minden mindennel összefügg. A hétköznapi beszélgetésekben egyre gyakrabban bukkannak elő olyan kifejezések, mint a „háló” vagy legalábbis a „világháló” (nem beszélve a bombasikert hozó *Mátrix* filmtri-

lógiairól). Lassan felismerték, hogy nemcsak a számítógépek alkotnak hálózatokat, hanem ők maguk is. E kapcsolatok fokozatosan kiléptek az egyén magánszférájából, és ma már mindenki számára ismertek az olyan közösségi portálok, mint a Facebook vagy a MySpace.

Ahogy mind mélyebbre ástuk magunkat a kapcsolati hálók tanulmányozásába, egyre inkább úgy tekintettünk rájuk, mint valamiféle emberek által létrehozott „szuperorganizmusokra”, amelyeknek saját életük van, növekednek, fejlődnek, és sok minden folyik, áramlik a belsejükben. Megszállottként törekedtünk arra, hogy megérthessük a szuperorganizmusok felépítését és funkcióját.

Ha magunkat egy szuperorganizmus részének látjuk, akkor új megvilágításból érthetjük meg tetteinket, választásainkat és élményeinket. Ha társadalmi beágyazottságunk hatással van ránk, és ha más emberek, akik közeli vagy távoli kapcsolatban vannak velünk, befolyásolhatnak minket, kiderül, hogy döntéseink nem is annyira autonómok. Az egyén ilyen jellegű háttérbe szorulása különösen heves indulatokat válthat ki, ha az emberek felfedezik, hogy társaik, sőt, a számukra teljesen ismeretlen személyek is hatással lehetnek olyan magatartásformáikra és tetteikre, amelyeknek morális tartalmuk van és kellemetlen társadalmi következményekkel járhatnak. Ennek a felismerésnek a másik oldala az, hogy az egyének meghaladhatják magukat és korlátaikat. Könyvünkben arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy a köztünk lévő kölcsönös kapcsolatok nemcsak természetes és szükségszerű velejárói életünknek, hanem jó irányba is terelik az egyént. Ahogy az agy képes olyan dolgokra, amelyekre az egyes neuronok nem, a kapcsolati hálók is képesek olyan dolgokra, amelyekre egyetlen személy sem lenne önmagában képes.

Az elmúlt évtizedekben, sőt évszázadokban az emberi lét legfontosabb kérdéseiről, az életről és a halálról, a gazdagságról és a szegénységről, valamint az igazságosságról és az igazságtalanságról folytatott vita arra a kérdésre redukálódott, hogy vajon egyéni vagy kollektív kategória-e a felelősség. A tudósok, filozófusok és más társadalomkutatók általában két táborra oszlottak: az egyik tábor úgy gondolta, hogy az egyének saját maguk irányítják sorsukat, a másik tábor a társadalmi erőket (a silány közoktatástól egészen a korrump kormányzásig) tette felelőssé.

Ezzel szemben mi úgy gondoljuk, hogy van egy harmadik tényező is, ami a vitákból kimaradt. Kutatási eredményeink és élettapasztalataink alapján – a házastársainkkal való találkozástól kezdve a gyógyíthatatlan betegek ápolásán keresztül az elmaradottabb vidékeken folytatott latrinaépítésig – az emberi kapcsolatokat tartjuk a legfontosabbnak. Ha összekötjük az egyének és a csoportok vizsgálatát, akkor a kapcsolati hálók tudományának segítségével az emberi lét nagyon sok aspektusát érthetővé tehetjük. Könyvünk az emberek közötti kötelekekről szól, arról, hogy ezek a kötelekek miként befolyásolják szexuális életünket, egészségi állapotunkat, a politikát, a pénzt, az evolúciót vagy éppen a technológiát. Érdeklődésünk középpontjában az emberi lények specifikus tulajdonságai állnak. Ha meg akarjuk érteni önmagunkat, akkor meg kell értenünk a közöttünk lévő kapcsolatokat is.